

Tale ved Haderslev Lysfest d. 4. maj 2017

DET TALTE ORD GÆLDER

Kære alle sammen!

Tak for invitationen til at deltage her i aften.

Det er i sandhed en ære, og en aften jeg sent vil glemme.

Ungdomsværelset!

Prøv at lukke øjnene – og pludselig toner dét knivskarpt frem på den indre nethinde. Selvfølgelig skarpest hos jer, der her og nu går i gymnasiet og bor midt i det. Men vi andre, der har rundet de 40 og endnu skarpere hjørner, kan også få øje på skrivebordet, musikanlægget og ikke mindst plakaterne.

Min væg var prydet af '84-EM-drengene. Allan Simonsen, Søren Lerby – og Preben Elkjær – med eller uden hul i bukserne.

Men jeg havde også tyske landsholdsspillere på væggene. Og Nena – hende med *99 Luftballons* og "Kriegsminister gibt's nicht mehr", mens Kim Larsen snurrede lystigt på konfirmationspladespilleren.

For min far var sønderjyde – og min mor var tysker. Dét kom min farmor, der havde været modstandskvinde i Aabenraa, sig for øvrigt aldrig over: "Når du nu skulle gifte dig med en udlænding, hvorfor skulle det så absolut være med en tysker?", nærmest fnøs hun, da min far kom hjem med sin udkårne.

Men midt imellem de veltrimmede dansk-tyske fodboldben hang også et digt, som jeg møgsømmeligt havde skrevet ned på familiens gamle skrivemaskine. Forfatteren var en tysk præst, der sagde fra over for nazisternes jødeforfølgelse. Han hed Martin Niemöller - og mange af jer kender sikkert digtet:

*"Først kom de for at hente kommunisterne,
men jeg protesterede ikke, for jeg var ikke kommunist.*

*Så kom de for at hente fagforeningslederne,
men jeg protesterede ikke, for jeg var ikke fagforeningsleder.*

Så kom de for at hente jøderne,

men jeg protesterede ikke, for jeg var ikke jøde.

*Da de kom for at hente mig,
var der ingen tilbage til at protestere”*

Jeg husker stadig den dag, digtet blev læst op på den dansk-tyske Sankt Petri Skole i København. For ham, der læste det op, var min matematiklærer, Uri Yaari. Han var tysk jøde, der i 1930'erne var flygtet fra Berlin til København, hvor han blev en del af den danske modstandsbevægelse.

Efter en aktion blev han arresteret og kom i udryddelseslejren, Auschwitz. Han læste det op for os tyske og dansk-tyske børn, så vi i en tidlig alder forstod, at alle har et ansvar for at sige fra over for et diktators altomfattende systematik.

Digtet fortæller nemlig i al sin gru, hvordan frihedens forsvinden og undertrykkelsens fremvækst kan komme gradvist, hvis ikke vi siger fra i tide. Og det minder os også om, at friheden langt fra er en naturlov. Den kan tabes. Friheden skal derfor forsvares principielt og ikke kun, når vi selv har noget i klemme.

Her til aften i Haderslev kan det måske forekomme en anelse abstrakt. Men da min skoleklasse fik det læst op, var vi netop gået i gang med at se tv-serien Matador for anden gang på landets eneste tv-kanal. Så for min folkeskoleklasse gik der en direkte linje fra kommunisten Røde, der måtte flygte fra nazisterne, og jøden Hr. Stein, der måtte søge tilflugt hos fru Varnæs.

Og vi diskuterede på livet løs, om vi selv ville have turdet at protestere. Var der en Kresten Skjern eller en bankassistent Poul Christensen i blandt os? Eller var der snarere en Viggo Skjold-Hansen og tjener Boldt? Intet er som bekendt lettere end at være modstandskæmper med tilbagevirkende kraft.

Apropos Matador, ja så genudsendes den fantastiske serie igen fra på lørdag i en ny rensset og knivskarp udgave. Og mon ikke, der er en del til stede her i aften, som har hørt frihedsbudskabet fra BBC og den enkle trommelyd fra London – afbrudt af Prins Jørgens March den 4. maj via familien Varnæs' hyggelige stue? Hvem husker f.eks. ikke, da Hans Christian rev mørklægningsgardinerne ned, og lyset fra vinduerne igen kunne ses fra gaderne, og de fem mørke år var forbi?

Den 4. og 5. maj 1945 var festdage – der var flag, lys og mange steder også bål i byernes gader. Den efterfølgende tradition med stearinlys i vinduerne er mere *højtidelig*: Når vi sætter stearinlys i vinduerne om aftenen den 4. maj, er

det for de fleste mindernes aften. Kun nogle få – nok også her i dag – var selv en del af historien.

Men vi sætter også lys i vinduet for at huske, at det ikke er så mange årtier siden, vi levede i en ganske anderledes og ufri tid. Og vi gør dét for at vise taknemmelighed for, at det er anderledes i dag. Så i aften er det også frihedens aften, hvor vi holder fast i historien – diskuterer den – og ikke mindst lærer af den.

Modstandsmanden Ebbe Munck, der i 1946 grundlagde Det Udenrigspolitiske Selskab, som jeg i dag har æren af at være formand for, har udtrykt det på følgende måde: "Det er sandt, at det er nødvendigt at kende fortiden, hvis man skal forstå sin samtid".

Det gælder ikke mindst i dag, hvor påstande og frit opfundne skrøner, lynhurtigt kan få status af sandhed. Det er ikke for ingenting, at George Orwells *1984* og *Animal Farm* igen er blevet bestsellere her i 2017.

Sund skepsis, kildekritik og kvalificeret viden har derfor næppe været mere vigtige end i dag. De er blandt nutidens våben til at beskytte demokratiet og vores frie samfund.

Som prorektor for Københavns Universitet er denne aften derfor også en kærkommen lejlighed til at understrege vigtigheden af netop viden. Som Winston Churchill sagde, da han talte i Københavns Universitets Festsal i 1950, så er uddannelse en guide for at kunne læse livet – hele livet!

Og verden af i dag er desværre en ganske anden end i de dage i 1989, hvor min generation oplevede en sand stjernestund. Dengang troede vi, at vi stod over for demokratiets guldalder og det liberale demokratis endegyldige sejr.

Siden har verden og optimismen rykket sig markant. "*The old order is out of order*", kan man pludselig høre. Ja, vi lever i en brydningstid, hvor den gamle orden er døende, men hvor den nye endnu er ikke født.

Brydningstiden er ikke helt som i '30'erne, men brudflader er der nok af. Tænk på det demokratiske tilbageslag i Central- og Østeuropa. Eller tænk på, at dét land, som Danmark fulgtes med ind i EF – Storbritannien – nu er i gang med at forlade samarbejdet.

Og at vi faktisk har en Præsident i Det Hvide Hus, der – i hvert fald til tider – håber, at endnu flere vil følge trop. Og ja, tænk på, at Rusland og Vestens forhold er på frysepunktet, og at Europa har outsourcet en stor del af flygtningepolitikken til en præsident eller måske snarere en moderne Sultan.

Og som om det ikke var nok. Syrien bløder fortsat forfærdeligt – nærmest omvendt proportional med nyhedsinteressen, og i Europa oplever vi, at terroren rammer os i et sådant tempo, at vi dårligt kan nå at færdiggøre vores "je suis Paris"-opdatering på Facebook eller Instagram, før det næste angreb finder sted.

Men hvad skriver vi, når terroren pludselig rammer muslimer i Istanbul, eller dræber 69 på en legeplads i Pakistan? Ofte ingenting. Så vi bliver i den grad sat på prøve i disse år. Og når jeg lukker mine øjne, kan jeg stadig få øje på min gamle matematiklærer.

For sikke et personligt mod; sikke en principfasthed og sikke en evne til at tilgive. Tænk som jøde at undervise ikke-jødiske tyske og dansk-tyske børn så få år efter, at Hitler-Tyskland havde udsat ham for så ubegribelige rædsler. Uri evnede at se fremad og indprente os, at vi havde en forpligtelse til at lære af historien, så det aldrig ville ske igen.

Og se, dér har vi allesammen en forpligtelse til at engagere os, så Europa fortsat – trods bureaukrati – kan fortsætte med at være det bedste Europa, vi nogensinde har haft. Også for de unge, der nu og de kommende år hænger plakater op på deres ungdomsværelse.

Men for at kunne gøre det, kræver det altså, at vi engagerer os endnu mere. Lærer sprog, samarbejder mere over grænserne og ikke overlader kampen for Vestens værdier til andre. Men det kræver også, at vi holder fast i fællesskabet, og de værdier vi har.

Til dét formål har vi brug for at mindes – for at holde historien i live. Så ja, der er brug for en lysfest som denne. Og tusind tak for den – også til de mange frivillige, der har stablet den på benene. På et historisk sted, hvor der blev kæmpet den 9. april.

Og ja, der er også brug for kulturen til at holde historien i live. Gennem Matador, men også gennem sange. Så lad os slutte med ham, som også prægede mit ungdomsværelset: Kim Larsen.

"Jeg kan høre flyvere i natten;
Er det fjende eller ven?
Er det nu det sker?
Er det nu de kommer igen?"

Jeg sætter lys,
lys i mit vindue
til minde om alle dem

der forsvandt engang
og som aldrig mer' kom hjem

Vidste de, at det var forbi, da de så det ske?
Jeg håber de må se mit lys,
hvis de kommer forbi
ja, kommer forbi"

Rigtig god 4. maj.